

межі історіогр. вибору» (2007) доводить хибність позиції постмодерністів щодо безмежної свободи вибору історика в розумній реальності минулого.

Загалом еволюція ідей А. ф. і. свідчить про те, що остання тяжіє до традиції філософії науки. Проблеми іст. пізнання вона інтерпретує насамперед як проблеми епістемологічні і досліджує їх за допомогою апарату формальної і пропозиційної логіки в межах понятійного каркасу Л. Вітгенштайна.

М. Тур

Андрущенко, Віктор Петрович (01.01.1949). Укр. філософ, педагог, організатор освіти, дослідник проблем соц. філософії, філософії історії, політики та культури, філософії освіти й науки. Народився в сім'ї вчителів. Навчався на філос. ф-ті (1970–1975) та в аспірантурі (1975–1978)

Київ. державного ун-ту ім. Т. Шевченка. Захистив канд. дис. на тему «Основні закономірності соціалізації особистості при соціалізмі» (1979). Працював на посадах асистента, старшого викладача, доцента. У 1991 р. захистив докт. дис. «Духовна культура як фактор ідейно-морального розвитку особистості: проблеми ефективності». З 1992 р. проф., заст. декана філос. ф-ту, заст. проректора-директора Ін-ту сусп. наук Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка; заст. перший заст. міністра освіти України (1995–1999); директор Ін-ту вищої освіти НАПН України (1999–2003); ректор Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова (з 2003 р.). Заслужений діяч науки і техніки України (1997), член-кореспондент (1999), академік (2003) НАПН України, член-кореспондент НАН України (2009); віцепрезидент Асоціації ректорів Європи та Співки ректорів вищих навч. закладів України (2013).

Осн. пр.: «Сучасна соціальна філософія»: у 2 т. (у співавт., 1993), «Історія соціальної філософії» (2000), «Філософія політики» (у співавт., 2003), «Інтелектуальний потенціал нації: погляд у XXI ст.» (у співавт., 2003), «Соціальна філософія: історія, теорія, методологія» (у співавт., 2006), «Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: досвід соціально-філософського аналізу» (2006), «Україна розділена в собі: від Леонідії до Вікторії» (у співавт., 2012), «Суспільство і школа в умовах соціальних змін» (2018).

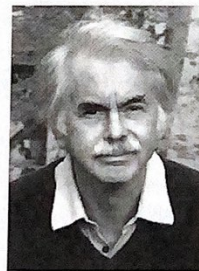
А. розглядає соц. філософію як одну з основних цінностей людської життєдіяльності, нова методологія якої формується через перехід від класового аналізу й моністичного погляду на сусп-во до розгляду чинників суспільно-іст. прогресу; від схематизму «формаційності» історії до розуміння органічного взаємозв'язку індивідуально неповторних культурно-іст. типів життя різних народів і держав;

від тиску ідеологем і «партійності» до плюралізму і толерантності. На думку вченого, ідейною основою соц. філософії постає єдність загальнолюдських та нац. пріоритетів і цінностей, а метою — обґрунтування оптимальних шляхів і засобів досягнення соц. справедливості, забезпечення громадян. злагоди, прогресивного розвитку сусп-ва, формування інтелектуальної, творчої особистості в гуманістичному культ. середовищі.

А. створено оригінальну модель переходу від тоталітарного до дем. сусп-ва — модель «організованого сусп-ва», обґрунтовані теор. засади та основні ризики на шляхах становлення укр. державності. «Організоване сусп-во» — це сусп-во реабілітації гуманістичних цінностей, повернення до першоснов людського буття і культ. поступу; це сусп-во розумної взаємодії людей на основі їхньої творчої співпраці і внутр., детермінованої обов'язком і совістю, поваги до Закону, Порядку і Справедливості. Модель «організованого сусп-ва» вибудовується як спроба раціоналізувати перетворення, зробити їх виваженими й осмисленими на шляху до самоорганізованого сусп-ва.

У дослідженнях А. аналізуються особливості модернізації укр. освіти в контексті Болонського процесу; стратегії розвитку вищої пед. освіти та підготовки вчителя в умовах демократ. і ринкових перетворень, глобалізації та становлення інформаційного сусп-ва; світоглядна проблематика, специфіка соціокульт. орієнтацій та виховання студентської молоді; трансформації гуманітарної освіти; стратегічні питання державної освітньої політики, зокрема статусу глобал. цінностей і функцій освіти в системі сусп. організації та самоорганізації. А. вважає інтелект владним поступом у XXI ст., майбутнім нації, народу і сусп-ва, основою духовності людини в гармонії розуму, почуття та волі. На основі наук. доробку А. розроблено та затверджено Концепцію гуманітарної освіти України Міністерства освіти і науки України (1997), Нац. доктрину розвитку освіти України (2000), Педагогічну Конституцію Європи (2013).

О. Потильчак

Анкерсміт, Франклін (нідерл. Frank Rudolf Ankersmith) (20.03.1945). Нідерл. філософ, проф. інтелектуальної історії та теорії історії Гронінгенського ун-ту, член Королівської Нідерл. академії наук (KNAW), член редколегії міжнар. наук. часописів «History and Theory», «Rethinking History», «Clio», «Historiography East and West».

Осн. пр.: «Наративна логіка» (1983), «Ефект реальності в історіописанні» (1989), «Піднесений історичний досвід» (1993), «Історія і тропологія: зліт і падіння метафори» (1994).

У першій значній роботі «Наративна логіка» А. розрізняє два протилежні підходи щодо проблеми ставлення до минулого і його оповідної репрезентації. Перший вирізняє «нарративних реалістів» — теоретиків, що розглядають іст. розповідь як певне відображення минулого. А. оголошує себе прихильником другого — «нарративно-ідеалістичного» підходу. Вважає, що минуле не має самостійної природи, яка дала б змогу розглядати його незалежно від нарративу. Минуле безпосередньо конструюється в нарративі. У наступних працях А. поглиблює проблему конституювання специфічного і цілісного погляду на минулі події. У роботі «Ефект реальності в історіописанні» А., слідом за Р. Бартом, розрізняє два базових елементи оповіді: його предикативну структуру і деталі опису. З часом від аналізу мови істориків і логічної проблематики він переходить до проблематики метафори. У книзі «Історія і тропологія: злет і падіння метафори» розглядає розвиток філософсько-іст. досліджень ХХ ст. через осмислення ролі метафори в іст. нарративі в контексті поняття іст. досвіду. Робота представляє зб. есеїв А., впорядкованих ним у загальну логічну канву роздумів, і стала знаковою в просторі інтелектуальних інтенцій постмодерністської рефлексії історії. За А., історіографія другої половини ХХ ст. виробила підходи до минулого, що більше відповідають поняттю «автентичний», або «ностальгічний іст. досвід». Філософ пропонує розгледити дистанцію між минулим і сьогоденням, допоки вона ще не стала частиною розгорнутого історіограф. проекту. Можливість укорінення відчуття реальності минулого в почутті ностальгії дає підстави А. дійти кількох важливих висновків щодо засад іст. досвіду, який лежить в основі історіограф. практики. Предметом іст. досвіду є не стільки саме минуле, скільки відмінність між минулим і сьогоденням. Друга важлива особливість полягає у відносинах, що існують між минулим і сучасним, де домінуючим партнером є сьогодення. За А., минуле є ніщо інше, як відсторонене і таке, що перестало бути звичним.

У своїх працях з теорії іст. оповіді, присвячених проблемі репрезентації минулого в іст. тексті, А. розвиває принципи сформовані в 1960–70-х роках нарративної філософії історії. На початку наук. творчості він перебував під впливом ідей Г. Вайта. Поділяючи загальні положення нарративної філософії про те, що доступ історика до минулої реальності обмежений і повністю визначається концептуальними можливостями створюваної ним ретроспективної оповідної конструкції, А. вбачав своє завдання в поясненні складної природи іст. нарративу, його абс. незалежності від «самих по собі» минулих подій, але і його здатності створювати виразну інтерпретацію ходу цих подій.

Найбільш знакова книга А. «Піднесений історичний досвід». У ній він пропонує власну філософію історії, засновану на можливості безпосереднього досвіду сприйняття минулого, дискутує з сучасною філософією мови (т. зв. «лінгвістичним трансценденталізмом»), а також виходить за межі

«нарративізму» — дослідження теорії іст. знання на основі теорії мови. А. приходить до проблематики репрезентації, яка стає ключовою для його подальших робіт. У центрі уваги А. політ. філософія, в якій він обстоює «безнадійно розколотий світ», адже саме його розколотість дає змогу людині бути цивілізованою і сусп. твариною.

О. Драч

Анналів школа. Наук. напрям в іст. науці, який виник у Франції та гуртувався навколо заснованого М. Блоком і Л. Февром журн., що виходив під назвою «Аннали» (1929–1939) у Страсбурзі (з 1939–1941 — «Аннали соціальної та економічної історії», з 1941–1945 — «Аннали соціальної історії», «Аннали. Економіка. Суспільство» (1945–1994); з 1994 «Аннали. Історія, соціальні науки»).

Перша світова війна спричинила критичне сприйняття ролі історії як науки, що не передбачила цю трагедію. А. ш. зароджується у відповідь на досягнення сусп. та природничих наук, результати яких ґрунтуються на аналізі великого масиву повторюваних явищ та можуть бути передбачуваними. Поява ж масової культури викликала зсув історіописання від героїв до масових явищ і «простих людей».

Суть ідей А. ш. полягала у різкому відході від позитивістської історіографії; заміні класичної історії-нарративу «історією-проблемою»; створенні «тотальної історії», яка б замість політ. життя охоплювала усі сторони життя людини, що вписувались в концепцію «повсякдення» включно з незвичними темами (історія тіла, одягу, їжі, дитинства, сексуальності, злочинності, смерті); розширенні іст. проблематики за рахунок історії господарства, економіки, техніки; акцентуванні уваги на масових писемних джерелах (проповіді, житія), руйнуванні міждисциплінарних перегородок між історією та ін. науками, насамперед точними; проведенні колективних досліджень на базі міждисциплінарності.

Засновники А. ш. запозичили від фр. соціол. шк. Е. Дюркгайма теорію проблемного аналізу і синтезу, а також ідею про створення міждисциплінарної соц. науки (такою бачили саме історію). Хронологічно праці А. ш. тяжіють до середньовіччя та ранньомодерного часу (до ХІХ ст.), тематично — до європ. історії. У А. ш. із моменту виникнення співіснують два напрями: «лінія Блока», більш спрямована на вивчення соц. історії, та «лінія Февра», пов'язана з дослідженням цивілізацій.

Концептуальним для А. ш. вважається цикл есе «Суд совісті історії та історика» Л. Февра, де він твердив, що історію не можна зводити до механічної суми фактів-подій, розширює розуміння іст. факту реконструйованими в процесі дослідження фактами. За відсутності писемних джерел закликав використовувати геогр., археол., лінгвістичні, іконографічні, хімічні та геологічні дані. Він вважався засновником т. зв. «інтелектуальної біо-

50373